

به نام خدا

مؤلفه های ادبیات پایداری در آثار غسان کنفانی و حبیب احمدزاده

مؤلف:

عبدی پورعلوی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

شماره کتابشناسی ملی: ایران ۱۰۲۶۸۸۲۴

شابک: ۳-۵۸۳-۱۱۷-۶۲۲-۹۷۸

سرشناسه: پورعلوی، عبدی، ۱۳۵۶-

عنوان و نام پدیدآور: مولفه‌های ادبیات پایداری در آثار غسان کفانی و حبیب احمدزاده [منابع الکترونیکی: کتاب]/
مؤلف عبدی پورعلوی.

مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۴۰۴.

مشخصات ظاهری: ۱ منبع برخط (۱۰۵ص).

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۰۱] - ۱۰۵.

نوع منبع الکترونیکی: فایل متنی (PDF).

یادداشت: دسترسی از طریق وب.

موضوع: ادبیات انقلابی -- تاریخ و نقد

موضوع: Revolutionary literature -- History and criticism

موضوع: کفانی، غسان، ۱۹۷۲-۱۹۳۶م.

موضوع: Kanafani, Ghassan

موضوع: احمدزاده، حبیب، ۱۳۴۳-

موضوع: Habib Ahmadzadeh

موضوع: جنگ در ادبیات

موضوع: War in literature

موضوع: داستان‌های فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

موضوع: ۲۰ Persian fiction -- History and criticism -- ۲۰th century

موضوع: داستان‌های عربی -- قرن ۲۰م. -- تاریخ و نقد

موضوع: ۲۰ Arabic fiction -- History and criticism -- ۲۰th century

رده بندی کنگره: ۴/الف / PN۶۰۷۱

رده بندی دیویی: ۸۰۸/۸۳۱

دسترسی و محل الکترونیکی: آدرس الکترونیکی منبع

نام کتاب: مؤلفه‌های ادبیات پایداری در آثار غسان کفانی و حبیب احمدزاده

مؤلف: عبدی پورعلوی

ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴

چاپ: زبرجد

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:

<https://:chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۳-۵۸۳-۱۱۷-۶۲۲-۹۷۸

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

تقدیم به:

به همسر مهربانم که در تمام طول تحصیل
همراه و همگام من بوده است.

به استادان فرزانه و فرهیخته‌ای که در راه
کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند.

فهرست

۷	فصل اوّل : کَلِّیَات .....
۷	مقدمه .....
۱۰	معرفی نویسندگان و آثار آنها .....
۱۰	معرفی غسّان کنفانی .....
۱۲	معرفی حبیب احمدزاده .....
۱۳	فصل دوّم : ادبیّات نظری کتاب .....
۱۳	مقدمه .....
۱۳	ادبیّات تطبیقی .....
۱۴	پیدایش ادبیّات تطبیقی .....
۱۵	اصول مهم در ادبیّات تطبیقی .....
۱۹	اهمّیت ادبیّات تطبیقی .....
۱۹	مکتب‌های ادب تطبیقی .....
۱۹	مکتب فرانسوی .....
۲۰	مکتب آمریکایی .....
۲۲	ادب تطبیقی در ایران .....
۲۲	ادبیّات تطبیقی در کشورهای عربی .....
۲۳	ادبیّات پایداری .....
۲۶	اهمّیت ادبیّات پایداری .....
۲۸	پیشینه‌ی ادب پایداری در ایران .....
۳۱	شعر فلسطین .....
۳۳	فصل سوم: بررسی مؤلّفه‌های ادبیّات پایداری در آثار غسّان کنفانی و حبیب احمدزاده ..
۳۳	مؤلّفه‌های ادبیّات پایداری در آثار غسّان کنفانی و حبیب احمدزاده .....
۳۳	وطن .....
۳۸	ویرانی و نابودی توسط دشمن .....

۴۶	..... اشتیاق بازگشت به وطن
۴۹	..... ترسیم چهره‌ی رنج‌کشیده و مظلوم مردم
۵۶	..... در آثار حبیب احمدزاده:
۵۹	..... ترغیب مردم به پایداری، استقامت و اتحاد
۶۳	..... طرح افتخارات گذشته
۶۶	..... القای امید
۶۹	..... حبیب احمدزاده
۷۰	..... ستایش آزادی و آزادگی
۷۴	..... اختناق و نبود آزادی
۷۸	..... بصیرت، تعقل و خودباوری شخصیت‌ها
۸۰	..... مردم و نیروهای بومی در جنگ
۸۵	..... کارکرد دینی و غیرت ملی علیه تجاوزگری
۸۹	..... شهادت و ترویج فرهنگ آن
۹۱	..... تکیه بر الگوهای مذهبی
۹۱	..... غستان کنفانی
۹۲	..... حبیب احمدزاده
۹۵	..... فصل چهارم: نتیجه‌گیری
۹۵	..... نتیجه‌گیری
۱۰۱	..... منابع

فصل اوّل :

کلیّات

مقدمه

ادبیّات پایداری، یکی از مفاهیم پیچیده و چندوجهی در حوزه ادبیّات متعهد به شمار می‌آید. این شاخه از ادبیّات نه تنها به تصویر کشیدن مقاومت‌ها و مبارزات اجتماعی در برابر زیاده‌خواهی و ظلم می‌پردازد، بلکه در ارتقاء فرهنگی و ملی نیز نقش برجسته‌ای دارد. در تاریخ ادبیّات جهان، نام‌های متعددی با این مضمون همراه شده‌اند که دو نماینده‌ی برجسته‌ی این حوزه در غرب آسیا، غسان کنفانی از فلسطین و حبیب احمدزاده از ایران هستند. در این کتاب نگارنده درصدد است تا به بررسی مؤلفه‌های ادبیّات پایداری در آثار غسان کنفانی با تأکید بر مهم‌ترین آثار وی؛ مردان زیر آفتاب (رجال فی الشّمس)، بازمانده (ماذا تبقی لکم)، بازگشت به حیفا (عائد الی حیفا) امّ سعد و مجموعه‌ی داستانی سرزمین غم‌زده‌ی پرتقال (أرض البرتقال الحزین) و حبیب احمدزاده با تکیه بر رمان شطرنج با ماشین قیامت و داستان‌های شهر جنگی بپردازد. لذا با نظر به اهمیّت نکات پایداری در آثار داستانی دو نویسنده، غسان کنفانی و حبیب احمدزاده، مقصود این تحقیق، پس از ارائه‌ی یک معرفی مختصر از این دو نویسنده، بررسی زمینه‌های سیاسی و اجتماعی فلسطین و ایران است که این دو نویسنده را به نگارش در موضوعات پایداری واداشته‌است. در ادامه به تجزیه و تحلیل اصلی‌ترین مضامین پایداری در آثار این دو نویسنده و مقایسه‌ی تشابهات و تفاوت‌های آن‌ها خواهیم پرداخت.

ادبیّات پایداری به‌عنوان شاخه‌ای از ادبیّات متعهد اجتماعی، نقش بسزایی در ترسیم جلوه‌ها و ابعاد گوناگون مبارزات و پایداری‌های ملت‌ها و مبارزان راه آزادی و ظلم‌ستیزی است. ادبیّات پایداری ادبیّات مقاومت در برابر ظلم و زیاده‌خواهی است و در گونه‌های

مختلف شعر و نثر جاری و ساری است. یکی از جلوه‌های تجلی ادبیات پایداری، خلق آثاری داستانی است که نویسنده، با در نظر گرفتن اهداف متعهدانه‌ی خود در برابر جامعه دست به آفرینش ادبی و ابداع هنری می‌زند. بیشتر آثار داستانی پایداری به دلیل اهداف و غایت اخلاقی آن‌ها، آثاری واقع‌گرای باشند که بیانگر واقعیات جامعه‌اند. لذا ضرورت و اهمیّت کتاب در ادبیات پایداری به‌غایت اخلاقی و متعهدانه‌ی آن برمی‌گردد که اخلاق والایی چون ظلم‌ستیزی، مقاومت، آزادی و آزادمنشی را به نمایش می‌گذارد. کتاب در این نوع ادبی، کتاب در اخلاق والای انسانی است که در زمان کنونی ضرورت و اهمیّت خاصی می‌یابد. مهم‌ترین مؤلفه‌های ادبیات پایداری دفاع از خاک، عشق به سرزمین، حفظ ایثار و شهادت و... هست.

از زمان صدور اعلامیه «بالفور» در سال ۱۹۱۷ تا زمان به رسمیت شناخته شدن اسرائیل در سال ۱۹۴۸، کشمکش فلسطینیان با یهودیان و دولت قیم، تبدیل به موضوع اصلی شعر فلسطین شد (ثریا، ۱۹۷۰: ۶). عبدالرحمان الکیالی در خصوص ادبیات مقاومت فلسطین معتقد است که این نوع ادبیات، اولین نوع شعر مبارزه‌ای عرب است که در میدان مبارزه مستمر علیه متجاوزان، نقش فرماندهی را ایفاء کرده‌است. این ادبیات میل واقعی مردم به مقاومت و تصمیم قاطع آنان مبنی بر حفظ فرهنگی و تمدن را در سرزمین قانونی آن‌ها نشان می‌دهد (الکیالی، ۱۹۷۲: ۳۵۸).

یکی از برجسته‌ترین و نام‌آشنا‌ترین نویسندگان ادبیات پایداری فلسطین غسان کنفانی است. او نویسنده فلسطینی و زاده شهر عکا همراه با خانواده‌اش در یافا از شهرهای فلسطین اشغالی زندگی کرد. (زعر، ۱۹۹۶: ۱۱) او در دهه‌ی پنجاه قرن بیستم اثرات بسیار عمیقی در حوزه‌ی ادبیات داستانی فلسطین گذاشته‌است و فردی پیشگام در زمینه‌های داستان کوتاه، رمان، نمایشنامه و نقد و تحلیل ادبیات معاصر فلسطین به شمار می‌رود. (طاهباز، ۱۳۸۰: ۲۰) به‌طوری‌که گفته‌اند هیچ نویسنده‌ی رمان‌نویس معاصر نتوانسته‌است فاجعه‌ی ملت فلسطین را مؤثرتر و قدرتمندتر از او در حوزه‌ی ادبیات داستانی به تصویر بکشد. (آلن، ۱۹۸۶: ۱۱۲ به نقل از ملابراهیمی و مونس، ۱۳۹۱: ۲۹). از آنجاکه این

نویسنده‌ی متعهد در خانواده‌ای نشو و نما یافته‌است که هم و غم اصلی آن‌ها وطن بوده (بیضون، ۱۹۹۵: ۱۱) و آثار هنری خود را وقف مسئله فلسطین کرده‌است (ر.ک: هیئه الموسوعه الفلستینیه، ۱۹۸۴: ۴۰۳)؛ و با این سرزمین و مردمان آن زیسته و رنج و مصائب فلسطینیان را باروح و جسم خود درک کرده‌است، بی‌گمان یکی از عوامل مهم این موفقیت، نگاه عالمانه و درک صحیح از شخصیت‌های فلسطینی است که در رمان‌های او ظهور یافته‌اند. مهم‌ترین آثار داستانی غسان کنفانی عبارت‌اند از: مردان زیر آفتاب (رجال فی الشمس)، بازمانده (ماذا تبقى لكم)، بازگشت به حیفا (عائد إلی حیفا) امّ سعد و مجموعه‌ی داستانی سرزمین غم‌زده‌ی پرتقال (أرض البرتقال الحزین).

«ماذا تبقى لكم» دیگر داستان کنفانی است که با عنوان «بازمانده» به فارسی ترجمه شده و نویسنده در سال ۱۹۶۶ م به خاطر آنجایزه «انجمن دوستداران کتاب» در لبنان را دریافت کرده‌است. این رمان به شرح و بیان تأثیرات اشغال فلسطین بر روی مردم فلسطین در سال ۱۹۴۸ می‌پردازد و از طریق طرح تصویری از چهار فرد فلسطینی که هرکدام نماینده گروهی از مردم‌اند به بیان دردها و محنت ملتّ مظلوم و ستم‌دیده فلسطین می‌پردازد و در پایان رمان با طرح پرسشی بدیهی مردم فلسطین را به مبارزه و مواجهه با اشغالگران دعوت می‌کند و تنها راه آزادی فلسطین را مبارزه معرفی می‌کند. علاوه بر این رمان، مجموعه‌ی داستانی «أرض البرتقال الحزین» که شامل چند داستان کوتاه می‌شود نیز در این کتاب تحلیل و واکاوی خواهد شد. کتاب أرض البرتقال الحزین، به بیان زندگی سخت و پررنج مردم فلسطین می‌پردازد و شامل نه داستان کوتاه است که در این داستان‌ها به نحوی بیدار شدن مردم در زمان ورود اشغالگران، تلاش برای انتفاضه و مقاومت در برابر رژیم اشغالگر اسرائیل را بیان می‌دارد.

در ایران نیز ادبیات پایداری با شروع جنگ ایران و عراق و تجاوز نظامی عراق رنگ و بوی خاصی پیدا کرد. ادبیات ی سراسر عشق و مقاومت که جلوه‌های والایی از فرهنگ ایثار و شهادت در آن انعکاس یافت. حبیب احمدزاده یکی از نویسندگان ادبیات پایداری است که در اصطلاح ادبی به ادبیات دفاع مقدس شهرت یافته‌است. احمدزاده که خود زاده‌ی مناطق

جنگی و جنوبی است و وقایع جنگ و مصائب آن و جان‌فشانی مردم جنوب در دفاع از خاک و میهن را به‌خوبی لمس کرده‌است در آثاری همچون شطرنج با ماشین قیامت و داستان‌های شهر جنگی به بازتاب این مسائل پرداخته‌است.

شطرنج با ماشین قیامت داستان سه روز از زندگی یک بسیجی هفده‌ساله در شهری (آبادان) است که توسط عراقی‌ها محاصره شده‌است. این رمان به انگلیسی و عربی نیز ترجمه شده‌است. درون‌مایه‌ی غالب مجموعه‌ی داستان‌های شهر جنگی که از هفت داستان کوتاه تشکیل شده‌است، حفظ ارزش‌های انسانی در دوراهی‌های اخلاقی کشتن یا نکشتن است. در قصه‌های احمدزاده خبری از درگیری‌های خونین و یا تقابل نیروهای خیر و شر نیست. بلکه همواره عنصر تأثیربرانگیز خوانش این مجموعه تقابل دونیروی خیر در مقابل یکدیگر است. داستان کوتاه سی‌ونه و یک اسیر از این مجموعه، منبع اقتباس فیلم سینمایی «توبوس شب» به کارگردانی کیومرث پوراحمد بوده‌است. حبیب احمدزاده با همین مجموعه برنده‌ی بهترین کتاب سال دفاع مقدس و برنده‌ی بهترین کتاب بیست سال داستان‌نویسی دفاع مقدس شده‌است.

از این رو و با توجه به اهمیت جلوه‌های پایداری در آثار داستانی غسان کنفانی و حبیب احمدزاده نگارنده در نظر دارد پس از معرفی غسان کنفانی و حبیب احمدزاده، اوضاع سیاسی و اجتماعی فلسطین و ایران که باعث پرداختن هر یک از این دو نویسنده به مضامین پایداری در این رمان‌ها شده، مورد بررسی قرار گیرد. سپس، مهم‌ترین مضامین پایداری این دو اثر و وجوه تشابه و تفاوت این مضامین تحلیل شود.

معرفی نویسندگان و آثار آن‌ها

معرفی غسان کنفانی

غسان کنفانی، نویسنده‌ی مبارز و شهید فلسطینی در نوزدهم آوریل سال ۱۹۳۹ در عکا در شمال خاوری فلسطین زاده شد. پدر وکیل بود و خانواده‌اش به طبقه‌ی مرفه جامعه تعلق داشتند. او یک خواهر و برادر بزرگ‌تر و سه خواهر کوچک‌تر داشت. (کنفانی، ۱۳۹۴:

۲). در کودکی و پس از پیدایی اسرائیل در ۱۹۶۸، ناگزیر همراه خانواده به سوریه کوچ کرد و به تحصیل خود ادامه داد. گستان در طول دانشگاه در فعالیت‌های سیاسی دانشجویان شرکت کرد و این کار، او را به دکتر جورج حبش رهبر ملی‌گرایان عرب رساند و فعالیت در این جنبش را آغاز نمود. پس از پایان تحصیل، به معلمی در اردوگاه‌های آوارگان فلسطینی در سوریه پرداخت و سپس به کویت رفت. در کویت یک انجمن بزرگ فلسطینی‌های تبعیدشده وجود داشت و او در یک مدرسه‌ی دولتی به کار مشغول شد. در همان زمان، او مطالعه‌اش را درباره‌ی ادبیات عرب ادامه داد و هر تابستان برای امتحانات به دمشق بازمی‌گشت. وقتی کنفانی در کویت بود مصیبت شخصی گریانش شد تشخیص داده شد که او دیابت مزمن دارد او گاه از هوش می‌رفت و مجبور شد یاد بگیرد چگونه روزانه تزریقات انسولین را انجام دهد. پس از مدتی، راهی بیروت شد و فعالیت سیاسی - ادبی خود را در تمامی زمینه‌ها وسعت بخشید، در سال ۱۹۶۱ با آنی هوور معلم دانمارکی که به بیروت آمده بود تا شرایط پناهندگان فلسطینی را بررسی کند، ملاقات کرد. طی دو ماه آن‌ها ازدواج کردند. از آنجایی که او در آن زمان گذرنامه نداشت مجبور بود که در اوایل سال ۱۹۶۲ خودش را مخفی کند و در طی این زمان اولین رمان خود، مردها زیر آفتاب را به نگارش درآورد و آن را به آنی تقدیم کرد. (همان: ۳-۷). وی در میان معاصران خویش در شمار نمایان است؛ و نه تنها در کار رمان، داستان کوتاه و نمایشنامه‌نویسی چیره‌دست و هنرمند است که درزمینه‌ی کتاب و بررسی ادبی و سیاسی گران‌مایه است. فعالیت روشنگرانه و پیوسته‌ی او درزمینه‌ی ادبیات، هنر و تاریخ سیاسی فلسطین، افزون بر کتاب‌های تحلیلی وی پیرامون صهیونیزم، انگیزه‌ای برای قتل برنامه‌ریزی شده و دردناک او در بیروت بود. در ۱۹۷۲، اسرائیلیان بمبی دستی در اتومبیل او کار گذاشتند که انفجار آن به مرگ وی انجامید. او تا زمانی که به شهادت نرسیده بود باپشتکار و مداومت بی‌مانندی در مطبوعات به‌ویژه در مجله الهداف که خود پایه‌گذار آن بود، فعالیت می‌کرد. پس از شهادت او، به پاسداشت جایگاه سیاسی و ادبی وی، سازمانی بانام «بنیاد فرهنگی

غسان کنفانی» تشکیل شد و کار چاپ و نشر آثار او را در چندین مجلد بر عهده گرفت. تاکنون، این مجلدها چاپ و منتشر شده‌است: ویژه‌نامه‌ی رمان‌ها، ویژه‌نامه‌ی داستان‌های کوتاه، ویژه‌نامه‌ی نمایشنامه‌ها، ویژه‌نامه‌ی کتاب‌های ادبی، ویژه‌نامه‌ی کتاب‌های سیاسی. چند مجلد دیگر وجود دارد که دربرگیرنده‌ی دیگر آثار اوست (کنفانی، ۱۳۶۲: مقدمه). داستان‌های «غسان کنفانی» نیز دربردارنده‌ی میل نوجوانان به سرزمین فلسطین است که دوست دارند هرچه سریع‌تر تفنگ به دست گیرند و بجنگند؛ نوجوانانی که هنوز نمی‌دانند چرا انسان‌ها در جنگ کشته می‌شوند و اصولاً انسان‌ها چرا باهم می‌جنگند؟

معرفی حبیب احمدزاده

حبیب احمدزاده رمان‌نویس، مستندساز، فیلم‌نامه‌نویس، دستیار کارگردان و محقق در ۲۷ مهرماه سال ۱۳۴۳ در آبادان متولد شد اما اصلیت خانوادگی وی که در آستانه جنگ دوم جهانی به آبادان مهاجرت کرده‌اند، از دلواری بوشهر است. او در سال ۱۳۵۹ به علت شروع جنگ تحمیلی درس را رها کرد؛ اما در سال ۱۳۷۷ پس از اخذ دیپلم متوسطه وارد دانشگاه شد و در رشته فیلم‌نامه‌نویسی مشغول تحصیل گردید. احمدزاده فارغ‌التحصیل کارشناسی‌ارشد ادبیات نمایشی و دکترای کتاب هنر بود. او مدتی نیز در سمت کاپیتان کشتی در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بوده‌است و به دلیل حضور در جبهه تجربه نزدیکی با فضای دفاع مقدس داشته و در نوشتن آثار خود از آن بهره‌می‌برد.

فصل دوم : ادبیات نظری کتاب

مقدمه

از آنجاکه این کتاب تطبیقی در چارچوب ادبیات پایداری نگاشته می‌شود، دو مفهوم مهم ادبیات تطبیقی و ادبیات پایداری به‌عنوان ادبیات نظری کتاب در این فصل بررسی می‌شوند.

ادبیات تطبیقی

در دانشنامه‌ی ادب فارسی در تعریف ادبیات تطبیقی نوشته شده است که «ادبیات تطبیقی از شاخه‌های نقد ادبی است که به سنجش آثار، عناصر، انواع سبک‌ها، دوره‌ها، جنبش‌ها و چهره‌های ادبی و به‌طور کلی مقایسه ادبیات در مفهوم کلی آن در دو یا چند فرهنگ و زبان مختلف می‌پردازد» (انوشه، ۱۳۷۶، ۴۱).

کادن در فرهنگ ادبیات و نقد می‌نویسد: «ادبیات تطبیقی آزمودن و تحلیل ارتباطها و همانندی‌های ادبیات و اقوام و ملل گوناگون است، مطالعه‌ی تطبیقی ادبیات مثل مطالعه‌ی تطبیق مذاهب کار نسبتاً تازه‌ای و قبل از قرن نوزدهم به‌ندرت سابقه‌ای از آن وجود دارد» (کادن: ۱۳۸۰: comparative literature).

درواقع ادبیات تطبیقی به دنبال یافتن رشته‌های دو ملت و درک جریان‌های فکری و تأثیرگذار بر دو یا چند فرهنگ و ملت است. به عبارت کوتاه‌تر «ادب تطبیقی عبارت است از تحقیق در باب روابط و مناسبات بین ادبیات ملل و اقوام مختلف جهان» (زرین‌کوب، ۱۳۷۶: ۱۸۱).

با تأمل در این تعاریف درمی‌یابیم که ادبیات تطبیقی دارای رسالتی جهان‌شمول است زیرا ادبیات تطبیقی افزون به تقویت شخصیت قومی و تربیت و رشد ابعاد استعدادها و اصیل و هدایت آن‌ها به راه مستقیم و رهبری حرکت‌های نوگرایی به شیوه‌ای سودمند و آشکار

کردن اصول کنونی قومیت‌ها و بیان گسترش کوشش‌های هنری و فکری ما در مسیر میراث ادب جهانی - افزون بر این‌ها - رسالت انسانی دیگر را نیز به دوش می‌کشد و آن آشکار ساختن اصالت روح قومی در پیوند و ارتباط با روح انسان‌ها در گذشته و حال است (غنیمی، ۱۳۷۳: ۹). تعاریف مختلف از ادبیات تطبیقی همگی بر یک جنبه‌ی محوری تأکید دارند: تلاش برای فهم و تحلیل نقاط اشتراک و تفاوت‌های فرهنگی و ادبی بین ملل مختلف از طریق بررسی دقیق و تطبیقی آثار ادبی. این رشته به دنبال شناسایی روابط و تأثیرات متقابل در محتوا و سبک‌های ادبی سراسر جهان است و نقشی کلیدی در تقویت هویت‌های ملی و بین فرهنگی، ترویج درک متقابل و هدایت جنبش‌های نوگرایانه در ادبیات دارد. ادبیات تطبیقی با نگاهی جهان‌شمول، تاریخ و فرهنگ‌ها را به هم پیوند می‌دهد و رسالتی انسانی در تحقیق و تفسیر میراث مشترک بشری تعمیق بخشیده و چگونگی ارتباط روح قومی با میراث ادبی کل بشریت را مورد کاوش قرار می‌دهد.

پیدایش ادبیات تطبیقی

برای پیدایش ادبیات تطبیقی نمی‌توان تاریخ دقیق و مشخصی بیان کرد اما آنچه مسلم است اثرگذاری و اثرپذیری از زمان‌های بسیار قدیم وجود داشته‌است چنان‌که روم باستان «با ظهور شخصی به نام لیویوس (۲۷۲-۲۰۷ ق.م)؛ که در آثار خود به شدت تحت تأثیر ادبیات یونانی بود و به ترجمه و اقتباس و تقلید از آن‌ها می‌پرداخت. موج خاصی در ادبیات روم پدیدار شد که عبارت بود از اینکه ادبیات روم کاملاً تحت نفوذ و تسلط یونان قرار گرفت و تقریباً تا حدود ۲۷ ق. م قسمت اعظم آثار ادبی روم از این تأثیر برخوردار بود» (تراویک، ۱۳۷۶: ۱۵۳)؛ و تأثیر ادبیات لاتینی روی ادبیات فرانسه و انگلیس و ایتالیا و... نیز از همین مقوله‌ی تأثیر و تأثر است.

ادبیات تطبیقی به‌عنوان دانشی جدید و مستقل در قرن نوزدهم میلادی به وجود آمد. پیشینه‌ی ادبیات تطبیقی به‌عنوان علمی مستقل به قرن نوزدهم در فرانسه بازمی‌گردد «در سال ۱۸۲۸ م ویلمن در دانشگاه سوربن از تأثیرات ادبیات ایتالیایی و انگلیسی و فرانسوی سخن گفت و اولین بار اصطلاح ادبیات تطبیقی را به کاربرد» (امین

مقدسی، ۱۳۸۶: ۳). سپس سنتت بوو دیگر منتقد فرانسوی آن را رواج داد (الخطیب، ۱۹۹۹: ۹۱) و بعد «ژاک آمپر به مقایسه‌ی ادبیات گوناگون، به خصوص ادبیات شرق و به‌ویژه شاهنامه که توسط مستشرق معروف ژول مول، ترجمه شده بود، پرداخت. در سال‌های ۱۸۵۸، ۱۸۵۰ و ۱۸۶۳ م در دانشگاه‌های لوزان، ژنو و ناپل کرسی ادبیات تطبیقی افتتاح شد و در سال ۱۸۷۷ مجارستان مجله‌ی ادبیات تطبیقی را تأسیس کرد نیز در سال ۱۸۷۸ کنگره‌ی جهانی در همین زمینه در پاریس به ریاست ویکتور هوگو برگزار شد. در سال ۱۸۸۶ م. چ. پوسنت انگلیسی کتابی به نام ادبیات تطبیقی نگاشت» (امین مقدسی، ۱۳۸۶: ۳)؛ و از قرن نوزدهم تا به حال رشته‌ی ادبیات تطبیقی در حال نسج و شکل‌گیری و پیشرفت روزافزون است.

اصول مهم در ادبیات تطبیقی

با توجه به تعاریفی که در بالا از ادبیات تطبیقی شد، باید گفت که ادیب و کتابگر ادبیات تطبیقی باید از توانایی بسیار بالایی برخوردار باشد؛ زیرا امروزه «ادبیات تطبیقی، اصطلاحی مبین برنامه‌های مطالعاتی‌ای است که مرزبندی ملی یا تاریخی و یا زبانی را پشت سر نهاده و نشان‌گر کتابی است که نفوذ متون حوزه‌ی فرهنگ‌های گوناگون را مورد نظر قرار می‌دهد. ادبیات تطبیقی کنونی معطوف به انسان‌شناسی تطبیقی، نظریه‌ی گفتمان، نظریه‌ی دریافت، مطالعات ترجمه، ماده‌گرایی فرهنگ و طیف متنوعی از دیگر رویکردها است» (پین، ۱۳۸۳: ۶۳) و همین رابطه‌ی ادبیات با دیگر دانش‌ها را خطیب در تعریف ادبیات تطبیقی به نحو روشنی بیان می‌دارد که «ادبیات تطبیقی یعنی مطالعه‌ی ادبیات در آن‌سوی مرزهای یک کشور خاص و مطالعه‌ی رابطه‌ی ادبیات با دیگر حوزه‌های دانش بشری چون هنرها (نقاشی، پیکرتراشی، معماری، موسیقی)، فلسفه، تاریخ، علوم اجتماعی، سیاست، اقتصاد، جامعه‌شناسی و علوم و ادیان ... و به اختصار می‌توان گفت که ادبیات تطبیقی یعنی مقایسه ادبیات یک کشور با ادبیات یک یا چند کشور دیگر و نیز مقایسه‌ی ادبیات با دیگر حوزه‌های دانش انسانی» (الخطیب، ۱۹۹۹: ۵).